

17.-mai-tale

på Agnes Thorsens plass
ved Thorleif Waaler.

Gratulerer med dagen

I dag feier vi grunnloven vår som ble vedtatt 17. mai 1814 på Eidsvoll.

Den ble en byggestein for det norske samfunnet. Det ble ikke umiddelbart noe fullkomment demokrati med denne grunnloven.

Stemmeretten var opprinnelig svært

begrenset. Men alle norske borgere skulle ha ytringsfrihet; de skulle altså være frie til å si sin mening. Og ingen skulle straffedømmes uten i medhold av lov. Det var også mange andre bestemmelser i grunnloven av betydning for rettsikkerheten i landet vårt. De verdiene som grunnloven bygger på er riktignok ikke spesielt norske, det dreier seg om felleseuropeiske verdier.

17. MAI 2018

NORDSTRAND

Av de valgte representantene som møttes til riks- forsamlingen i 1814, var det mange bønder og dessuten en rekke embetsmenn som alle hadde det til felles at de hadde studert i København og vært med i den norske studentforeningen der. Denne foreningen het «Det norske selskap». Der ble det samtalt, sunget og festet og der ble det bygget en norsk nasjonal-følelse. Dette var ganske kort etter den franske revolusjonen og den amerikanske uavhengighets-erklæringen. Studentene var nok opptatt av ett ord: Det som kan sammenfattes i folkesuverenitets- prinsippet.

Man kan spørre: Ble Norge en rettsstat gjennom den grunnloven som ble vedtatt på Eidsvoll i 1814. Nei – Norge var på en måte en rettsstat før vi fikk vedtatt grunnloven. Vi hadde et organisert rettsvesen og dansk kongen styrte Norge på en sivilisert måte. Typisk var det at dersom kongen oppdaget at en fogd eller amtmann hadde beriket seg ulovlig på statens eller på en privatpersons bekostning, så ble det slått hardt ned på forholdet. Det finnes mange beviser på at det kunne nytte å reise til København for å klage til Kongen over fogdens eller amtmannens opptreden.

I Asbjørnsen og Moes folkeeventyr er det flere tegninger av Kongen. Både Theodor Kittelsen og Erik Wærenskjold har tegnet Kongen som en godmodig bonde som står i døren med pipa i hånden og tar imot besøkende. Det var slik mange landsens folk i Norge tenkte seg at kongen var. Han var opptatt av at alt skulle gå rett for seg og at ingen av hans embetsmenn skulle misbruke sin makt.

Det var som dere skjønner ingen folkelig motstand mot dansk kongen som gjorde at det ble skrevet en grunnlov på Eidsvoll i 1814. Grunnen var en helt annen. Norge var blitt forhandlet bort etter at Napoleon hadde tapt slaget ved Leipzig i oktober 1813. Danmark var på den tapende parts side og måtte også gi noe. Under fredsforhandlingene i Kiel

hadde danskekongen forpliktet seg til å avgi Norge til Sverige. Hendelsen i Kiel gjorde at nasjonalbevisste menn raskt samlet seg på Eidsvoll i april 1814 etter å ha blitt innkalt av danskekongens tidligere stattholder i Norge, prins Christian Fredrik. Det ble på kort tid skrevet en norsk grunnlov som ble signert av representantene og Christian Fredrik ble valgt til norsk konge.

Så gikk det som man kunne tenke seg. Svenskene fant seg ikke i at nordmennene – godt hjulpet av en dansk prins – skulle sette en strek over det som var blitt avtalt under fredsforhandlingene i Kiel. Etter noen måneder ble det blåst til strid og svenske styrker rykket inn i Østfold. Men før det kom til kamp-handlinger viste Bernadotte – den senere kong Carl Johan – seg som en godviljens mann. Vi måtte finne oss i å være underlagt Sverige, men vi fikk beholde grunnloven vår. Etter noen justeringer i grunnlovs-teksten – som en personalunion med Sverige nødvendiggjorde – var Norge for første gang siden middelalderen et eget land, en nasjonalstat.

Nå har vi hatt en grunnlov i landet vårt i over 200 år og siden 1905 har vi styrt oss selv. Grunnloven har vist seg å være robust og godt forankret i det norske folk. Under annen verdenskrig forsøkte okkupasjons-makten – og de som samarbeidet med dem – å sette grunnlovens bestemmelser om statsmaktene til side. Kongen – som er en av de tre statsmaktene etter grunnloven – ville de tyske okkupantene kvitte seg med straks det viste seg at han ikke ville samarbeide. Kongen ble et jaget vilt. Da hans nei var overbrakt, satte tyskerne inn bombefly for å ta livet av ham. Dette var i aprildagene. 25. september 1940 besluttet den tyske rikskommisær Terboven å gjøre det såkalte Administrasjonsrådet til en motregjering.

Okkupasjonsmakten forsøkte også å frata det norske folk den ytringsfriheten som følger av grunnloven. Det var ulovlig å reise seg fra trikkeselet på Ekebergbanen og i stedet velge å stå, dersom en tysk soldat hadde satt seg på et ledig sete ved siden av deg. Det var også ulovlig å heise det norske flagg på 17. mai. Nordmenn flest svarte på disse tåpelige forsøkene på å hindre dem i å uttrykke sin mening på en stadig mer sofistikert måte. At man ikke kan tvinge meninger på folk, burde være en selvfølge. Jeg minner om den tyske sangen «Die gedanken sind frei», «Din tanke er fri».

I 1941 på kong Håkons fødselsdag 3. august gikk tusenvis at mennesker med en liten blomst eller norsk flagg på jakken sin. Under krigen ble det også slik at en stor del av befolkningen festet en binders (et symbol på samhold) på jakken sin.

I Norge har vi feiret grunnloven vår hver eneste 17. mai siden tidlig på 1840-tallet da Henrik Wergeland arrangerte det første barnetoget. I ca. 175 år har barn og voksne feiret grunnloven. Vi gratulerer hverandre med enda en grunnlovsdag i frihet og fred.

I samsvar med tradisjonen på denne dagen skal jeg nedlegge en krans ved bautaen over de kvinner og menn fra Nordstrand som måtte gi sitt liv under okkupasjonen. Det være seg sjøfolkene, hjemme-frontfolkene og de mange jødene som ble likvidert. Vi minnes dem i ærbødighet.